

APA Stili Kaynak Gösterimi:

Savsar, C. (2023). Bankalarda Çevresel Sürdürülebilirlik Raporlaması: BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan Bankalarda Bir Araştırma. *Malatya Turgut Özal Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 244-264.

BANKALARDA ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI: BİST SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ENDEKSİNDE YER ALAN BANKALARDA BİR ARAŞTIRMA *

Dr. Öğr. Üyesi Cihat SAVSAR**

ÖZ

Çevresel sürdürülebilirlik ve sürdürülebilirlik raporlaması iklim değişikliğinin etkilerinin çarpıcı boyutlarda yaşandığı günümüzde en çok tartışılan konulardandır. Bu çalışmanın amacı 2018-2022 yılları arasında BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan bankaların çevresel sürdürülebilirlik performans değerlerini içerik analizi yöntemiyle incelemektir. Veriler bankaların yayınladıkları Entegre Raporlar, Faaliyet Raporları ve Sürdürülebilirlik Raporlarından elde edilmiştir. Bulgular, bankaların GRI 300'lü seri standartlarından 302- Enerji, 303-Su ve Atık Sular, 305- Emisyonlar ve 306- Atık standartları kapsamında raporlama yaptıklarını göstermektedir. Elde edilen veriler ayrıca trend analizine tabi tutularak bireysel olarak bankaların ve sektörün görünümü ortaya konulmuştur. Bankaların tamamında, GRI-305 başlığı altında yer alan Sera Gazı Emisyon Yoğunluğunda azalma trendi görülmektedir. Buna ek olarak, Kapsam 2'de raporlanan Sera Gazı Emisyonunun azaltılması konusunda da bir düşüş trendi sergilenmektedir. Düşüş trendinin olduğu bir diğer alan ise GRI 303 Su Tüketimidir. Ancak GRI 306 Atık standardı kapsamında yapılan açıklamalardan, atık yönetimi ile ilgili olarak bankaların daha fazla çalışma yapmaları gerektiği anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilirlik Raporu, İçerik Analizi, Bankacılık Sektörü

JEL Kodları: M40, M49

ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY REPORTING IN BANKS: A RESEARCH ON BANKS LISTED IN THE BIST SUSTAINABILITY INDEX

ABSTRACT

In today's world, where the impacts of climate change are profound, environmental sustainability and sustainability reporting rank among the most widely discussed subjects. The purpose of this study is to analyze the environmental sustainability performance values of the banks included in the BIST Sustainability Index between 2018 and 2022 using the content analysis approach. The data was obtained from bank-published integrated, activity, and sustainability reports. The findings reveal that the banks reported under the GRI 300 series standards, such as 302- Energy, 303-Water and Wastewater, 305-Emissions and 306-Waste. The obtained data has also been subjected to trend analysis to reveal the outlook of both banks and the sector. A decreasing trend in Greenhouse Gas Emission Intensity under GRI-305 is observed across all banks. In addition, there is also a declining trend exhibited in reducing Greenhouse Gas Emissions reported in Scope 2. Another area with a downward trend is GRI 303 Water Consumption. However, the disclosures made under the GRI 306 Waste standard indicate that banks need to do more work on waste management.

Keywords: Sustainability, Sustainability Report, Content Analysis, Banking Sector

JEL Codes: M40, M49

* Araştırma Makalesi (Research Article), Gönderilme Tarihi (Received): 20.09.2023, Kabul Tarihi (Accepted): 10.10.2023, iThenticate Benzerlik Oranı: %15

** Hitit Üniversitesi, cihatsavsar@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8152-1590

1. GİRİŞ

Sadece finansal verilerin raporlanmasının işletme ile ilgili tarafların bilgi ihtiyaçlarını yeterince karşılayamadığı, bunun yanında finansal olmayan bilgilere duyulan ihtiyacın da gün geçtikçe arttığı görülmektedir. Karar alıcılar finansal bilgilerin yanında işletmelerin doğal kaynakları ne kadar tükettiğini, çevreye ne derece zarar verildiğini ya da sürdürülebilir bir dünya için ne gibi tedbirlerin alındığını da bilmek istemektedirler. Başka bir ifade ile işletmeler faaliyetlerini sürdürürken sadece işletme ortakları ve/veya borç verenler tarafından sağlanan kaynakları tüketmemektedirler. Sorumluluk sadece işletme ortakları ve işletme ile ilgili birinci derece taraflara karşı değil, tüm topluma hatta insanlığa karşıdır.

Nitekim 2015 yılında Birleşmiş Milletler üyesi 193 ülkenin imzasıyla, 2030 yılına kadar aralarında iklim değişikliği, yoksulluk, eşitlik ve çevre gibi konulara odaklanan 17 adet sürdürülebilir kalkınma hedefi belirlemiştir (Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, KGGK, 2023). Söz konusu anlaşmaya göre üye ülkeleri doğal olarak da işletmeleri bağlayan düzenlemeler de gelmektedir. Nitekim 12 Aralık 2015 tarihinde imzalanan Paris Anlaşmasıyla birlikte Türkiye 2053 tarihi itibarıyla net sıfır emisyon hedefi belirlerken, Avrupa Birliği (AB) 2030 yılında 1990 yılına göre emisyon miktarını en az %55 oranında azaltmayı ve 2050 yılında tamamen sıfırlamayı hedeflemiştir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ise 2030 yılına kadar sera gazı emisyonlarını 2005 yılına oranla % 52 oranında azaltmayı ve 2050 yılında tamamen sıfırlamayı hedefleri arasına koymuştur (Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, TTGV, 2022). Diğer taraftan sürdürülebilirlik; ekonomik ve sosyal kalkınma boyutunun yanı sıra çevreye duyarlı olmayı da gerektiren ve üzerinde hemen her kesimin görüş bildirdiği bir olgudur. Bununla birlikte içinde bulunduğumuz çağın gereklerine uyum sağlamak durumunda olan işletmelerin, varlıklarını devam ettirebilme konusundaki belirsizlikler de kavrama önem katmaktadır. Dolayısı ile artık sadece ekonomik performansın işletmelerin sürekliliğini sağlamada yetersiz olduğu, bunun yanında sosyal ve çevresel performansın öneminin gittikçe arttığı gözlemlenmekte ve kurumsal sürdürülebilirlik kavramı karşımıza çıkmaktadır (Tanç, 2019: 2077).

Kuşkusuz diğer sektörlerde önemli olmakla birlikte bankacılık sektörü sürdürülebilirlik noktasında hayati bir önem taşımaktadır. Bu önem, bankacılık sektörünün kendi kurumsal faaliyetlerinin ötesinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik yatırımların finansmanından yeşil dönüşüm süreçlerine sağlanan desteklere uzanan bir süreçten kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan bankacılık sektörü iklim değişikliği ile mücadele ve teknolojik gelişmelerin hayata geçirilmesi noktasında müşterilerine sunacakları hizmetlerle öncü rol oynama kapasitesine sahiptir (Bankalar Birliği, 2022).

Bu çalışmada BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan bankaların 2018-2022 yıllarına ait sürdürülebilirlik alt boyutlarından çevresel boyuta yönelik açıklamaları içerik analizi yöntemine göre incelenmiştir. Öncelikle sürdürülebilirlik ve işletmelerde sürdürülebilirlik raporlamasının kavramsal çerçevesi ele alınmıştır. Dünyada sürdürülebilirlik raporlaması yapan işletmeler tarafından en çok tercih edilen Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative-GRI) standartlarının çevresel boyutta yer alan başlıkları kısaca açıklanmıştır. Çalışmanın literatür bölümünde konu ile ilgili Türkiye ve dünyadan içerik analizi yöntemi ile yapılan çalışmalardan örneklere yer verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise 2018-2022 yıllarında BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan bankaların çevresel sürdürülebilirlik kapsamında yaptıkları açıklamalar içerik analizi yöntemi ile incelenmiş ve ulaşılan bulgular değerlendirilmiştir.

2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI

Bu bölümde son dönemde tüm dünyanın gündeminde olan sürdürülebilirlik ve işletmelerin sürdürülebilirlik faaliyetlerine yönelik raporlama faaliyetlerine değinilmiştir. Ayrıca sürdürülebilirlik raporlama çerçevelerinden GRI standartları hakkında genel bir değerlendirme yapılarak çevresel raporlama standartlarında yer alan başlıklar açıklanmıştır.

2.1. Sürdürülebilirlik Kavramı

Sürdürülebilirlik, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu Raporu, diğer bir adıyla Brundtland Raporu'nda 1987 yılında ortaya çıkmış bir kavramdır (Kılıç, 2012:203). Raporun içeriğinde yer alan tanımlamaya göre sürdürülebilirlik; bugünün ihtiyaçlarını gelecek nesillerin kaynaklarını tüketmeden karşılamak anlamına gelmektedir. Sürdürülebilirliğe ekonomik, çevresel ve sosyal olmak üzere üç ana başlıkta yaklaşılmaktadır (Oruç, 2020:5). Bir başka deyişle bir yandan ekonomik kalkınma ve büyüme amaç edinilirken diğer yandan doğal kaynakların sürekliliğini ve doğru kullanmayı garantilemek olarak tanımlanabilir (Ruckelshaus, 1989:68). Birçok ülke bu doğrultuda çevreye minimum zarar verilmesi, kaynakların kullanımında en verimli yolun tercih edilmesi gibi yeni düzenlemelerle kurumlarını sürdürülebilirlik ilkeleriyle uyumlu hale getirebilmek için çeşitli protokoller ve sözleşmelere imza atmıştır (Savaş, 2022: 3044). Sürdürülebilirliğin gelecek nesilleri koruması açısından öneminin gittikçe anlaşılmasıyla işletmeler bu konuda daha çok yatırım yapmaya, yatırımcılar ise karar verme süreçlerinde önemli bir kriter olarak sürdürülebilirliği göz önünde bulundurmaya başlamışlardır. Genel olarak dünyada sürdürülebilirliğe olan ihtiyacın anlaşılması kurumsal düzeyde de işletmelerin bundan pay almalarına yol açmıştır (Küçüker ve Demirci, 2022:74). Bu bağlamda ilk etapta kurumların çevreye zararı en aza indirmesi görüşü yerini kurumların sosyal, çevresel ve ekonomik boyutları dengeli bir şekilde yönetme becerisine sahip olması anlayışına bırakmıştır (Aras ve Sarıoğlu, 2015:24). Kurumsal sürdürülebilirliğin tanımlanan üç boyutu aşağıdaki gibi ifade edilebilir (Dyllick ve Hockerts, 2002: 131-132).

Ekonomik boyut, işletmelerin çeşitli sermaye türlerini etkili bir biçimde yürüterek kar sağlama amacını sürdürmeleri, bunu yaparken sosyal ve çevreye zarar vermemesi ve elde edilen gelirlerle işletmenin devamlılığını sağlamaları şeklinde açıklanabilir (Dyllick ve Hockerts, 2002: 132-133, Küçüker ve Demirci, 2022:75).

Sosyal boyut, sürdürülebilirliğin insan sermayesi kısmıyla ilgilidir. Sosyal sürdürülebilirlik işletmelerin sağlıklı toplumsal yapıyı koruyan demokratik, eşitlikçi ve insanların hayat kalitesini gözeten ve gelecekteki nesillere de aktarılması beklenen bir bakış açısına sahip olmasıdır. (McKenzie, 2004:18).

Çevresel boyut ise temel olarak doğal kaynakların tükenebilir olduğu ve gelecek nesiller için korunması gerektiği fikrine dayalıdır (Dyllick ve Hockerts, 2002: 133). İşletmelerin faaliyetlerini sürdürürken çevreye verdikleri zararı en aza indirmek ve dünyamızın doğal kaynaklarının idareli kullanılması ve korunması, hem bugünkü hem de gelecek nesiller için büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda su kaynaklarının kullanımının kontrolü, yenilenebilir enerji, karbon salınımının kontrolü, atık idaresi ve geri dönüşüm çalışmaları çevresel sürdürülebilirlik boyutunda faydalı olmaktadır.

İşletmeler için kurumsal sürdürülebilirliğin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarının her birinin dengeli bir şekilde ele alınması işletmenin kendisi, çalışanları, toplumun geneli ve gelecek nesillerin refahı için önemlidir. Tüm işletmelerin bu konuda üzerine düşen görevi yapması ve sosyal sorumluluğunu yerine getirmesiyle toplumsal açıdan sürdürülebilirlik ilkeleriyle uyumlu bir yaşam düzeyine erişilebilir.

2.2. Sürdürülebilirlik Raporlaması ve GRI Çevresel Standartları

Muhasebenin en önemli fonksiyonlarından birisi raporlama fonksiyonudur. Muhasebe geleneksel finansal raporlama rolünün dışında, işletmelerin sosyal ve çevresel faaliyetlerine yönelik bilgilerini de kullanıcılara raporlama rolünü üstlenmektedir (Koçyiğit vd. 2023: 243). Sürdürülebilirlik kavramına olan hassasiyetin gittikçe artması sebebiyle işletmelerden çevresel duyarlılık içerisinde faaliyetlerinin ekonomik, çevresel ve sosyal etkilerinin paylaşılması ve sürdürülebilirlik ilkelerine uyum derecesinin gösterilmesi beklenmeye başlanmıştır. Bu amaca yönelik "çevresel raporlama", "sosyal sorumluluk raporlaması", "sürdürülebilirlik raporlaması" veya "entegre raporlama" gibi kavramlar ortaya çıkmıştır (Savaş, 2022: 3044). İşletmeler ayrıca

ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliklerini kamuoyu ile şeffaflıkla paylaşarak güven duyulmasını sağlamayı ve itibarını artırmayı da amaçlamaktadır (Özerhan ve Sultanoğlu, 2018: 56). Diğer taraftan sürdürülebilirlik raporlarının işletmelerin finansal ve finansal olmayan performanslarının bir denge içerisinde ortaya konulmasına olan katkısından söz edilebilir. Başka bir ifade ile söz konusu raporlar ile işletme ile ilgili taraflara ve toplumun bütün kesimlerine yaratılan ekonomik katma değerinin dışında kullanılan kaynakların ne derece ekonomik ve verimli olduğu yönünde bilgi sunulmaktadır (Vargün, 2020: 348).

İşletmelerin çevresel, sosyal ve yönetsel performanslarını ilgili kişilere sunabilmeleri amacıyla kullanılan “sürdürülebilirlik raporlaması” zamanla yerini hem finansal hem de finansal olmayan performansı içeren “Entegre Raporlama” ya bırakmıştır (Arslan ve Özkan, 2018: 33). Entegre raporlarda finansal tablolarla birlikte çevresel, sosyal ve ekonomik gibi diğer faaliyetler sonuçları da sunularak işletmenin değerinin tüm faaliyetler ve finansal veriler birleştirilerek değerlendirilmesi amaçlanmaktadır (Gençoğlu ve Aytaç, 2016: 52). Diğer taraftan işletmelerin sürdürülebilirliğe katkılarının doğru ölçülebilmesi, karşılaştırılabilmesi ve şeffaflığı gibi kaygıların giderilmesi için raporlamaların standardizasyonuna ihtiyaç duyulmuştur (Özerhan ve Sultanoğlu, 2018: 56). Bu noktada devreye giren Küresel Raporlama Girişimi'nin (GRI: Global Reporting Initiative) sürdürülebilirlik raporlama rehberi, küresel ölçüde sürdürülebilirliğin raporlanmasında standardizasyonu sağlamaktadır (Arslan ve Özkan, 2018: 33). Nitekim IFAC tarafından dünya genelinde yapılan araştırmaya Türkiye'den katılan ve 2021 yılında sürdürülebilirlik raporlaması yapan işletmelerin % 82'nin GRI Standartlarını kullandıkları belirlenmiştir (KGK, 2023).

GRI standartları en yaygın sürdürülebilirlik raporlama çerçevesini oluşturmakla birlikte diğer kurum ve kuruluşlar tarafından geliştirilen raporlama çerçeveleri de bulunmaktadır. Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi, Karbon Saydamlık Projesi, İklim Beyanları Standartları Kurulu, Sürdürülebilir Muhasebe Standartları Kurulu, İklimle İlişkili Finansal Beyanlar Görev Gücü, Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Sorumlu Yatırım İlkeleri ve Kurumsal Raporlama Diyalogu diğer önemli raporlama çerçevelerine örnek olarak gösterilebilir (Borsa İstanbul, 2020: 55).

Küresel Raporlama Girişimi (GRI), 2000 yılında sürdürülebilirlik raporlaması adına ilk kapsayıcı kılavuzu sunmuştur. GRI standartları, Küresel Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu (GSSB) tarafından oluşturulmakta ve yayınlanmaktadır (Savaş, 2022: 3047). Yıllar içerisinde geliştirilen bu kılavuz işletmeler tarafından küresel ölçekte ortak olarak benimsenen ve takip edilen rehber olarak görülmektedir (Tutkavul, 2019: 152) Bu standartlar işletmelerin sürdürülebilirlik performanslarını şeffaf, anlaşılabilir, karşılaştırılabilir ve tutarlı bir biçimde kamuoyuyla paylaşmaları için bir metot sağlamaktadır (Savaş, 2022: 3047). GRI standartları kapsamında tüm kuruluşlar için geçerli olan “evrensel standartlar” ve belli sektörler için geçerli olan sektör standartlarının yanı sıra belirli konulara yoğunlaşan açıklamaların olduğu maddeler yer almaktadır (www.globalreporting.org). Bunların arasında GRI 301-308 maddeleri çevresel performans ile bilgileri raporlamaktadır. Bu çalışmanın kapsamını oluşturan çevresel performans göstergeleri aşağıdaki tabloda açıklanmıştır.

Tablo 1. GRI 300'lü Seri Çevresel Standartlar

Standart Kodu	Standard Adı	Alt Açıklamalar
GRI 301 (2016)	Malzemeler	301-1 – 301-3
GRI 302 (2016)	Enerji	302-1 – 302-5
GRI 303 (2018)	Su ve Atık Sular	303-1 – 303-5
GRI 304 (2016)	Biyolojik Çeşitlilik	304-1 – 304-4
GRI 305 (2016)	Emisyonlar	305-1 – 305-7
GRI 306 (2020)	Atık	306-1 – 306-5
GRI 307 (2016)	Çevresel Uyum	307-1
GRI 308 (2016)	Tedarikçi Çevresel Değerlendirilmesi	308-1 – 308-2

GRI 301- Malzemeler: İşletmelerin kullandıkları malzemelerin özellikleriyle ilgilenen maddedir. Geri dönüştürülmüş malzeme kullanımı, ambalajlama malzemeleri, malzemelerin fiziksel boyutları ve özellikleri gibi alt başlıklarla incelenmektedir.

GRI 302 - Enerji: Enerji kullanımını ve ihtiyacını azaltmak, yenilenebilir enerji kullanımını, kişi veya alan bazlı enerji yoğunluğu gibi enerji kullanımına yönelik maddeleri kapsayan standarttır.

GRI 303 - Su ve Atık Sular: İşletmenin kullandığı ve bertaraf ettiği suyu raporlama standardıdır. Su tüketimi, kişi bazlı su yoğunluğu, kullanılan su kaynakları vb. bilgileri içermektedir.

GRI 304 - Biyoçeşitlilik: Canlılığı koruma ve biyolojik hayatın çeşitliliğini kapsayan standarttır. İşletme tarafından kullanılan alanların biyolojik çeşitliliği nasıl etkilediğinin raporlamasını belirleyen maddeler içermektedir.

GRI 305 - Emisyon: İşletmelerin sera etkisine sebep olan ve küresel ısınmayı artıran CO2, NOX, SOX gibi gazların emisyonu konusunda raporlama yapmaları gerekmektedir. Emisyon yoğunluğu, dolaylı veya doğrudan emisyon miktarı gibi maddeleri içermektedir.

GRI 306 - Atık: İşletme faaliyetleri sonucu oluşan atığın nasıl bertaraf edildiği, oluşan atık miktarı, geri dönüştürülen atık miktarı gibi atık yönetimine ilişkin bilgileri içeren standarttır.

GRI 307 - Çevresel Uyum: Bu standart, işletmelerin çevresel uyum kanunlarına ve düzenlemelerine uyma durumlarını belirler. *GRI 308-Tedarikçi Çevresel Değerlendirilmesi:* Bu standart işletmelerin tedarik zincirini çevresel etki bakımından kontrol etmek, çevresel ilkelere uygun alternatif tedarikçiler bulmak, bu konuda önlemler almak gibi maddeleri raporlamasını kapsamaktadır.

3. LİTERATÜR

Literatürde işletmelerde sürdürülebilirlik ve sürdürülebilirlik raporlaması üzerinde son dönemlerde akademik çalışmaların yoğunlaştığı görülmektedir ve ileriki dönemlerde de artan bir şekilde devam edeceği düşünülmektedir. Bu bölümde ulaşılabilen çalışmalardan bazılarını yer verilmiştir.

Karacıoğlu ve Öztürk (2023) tarafından yapılan çalışmada “iklim muhasebesi” kavramına ilişkin yapılan ulusal ve uluslararası araştırmaların bibliyometrik incelemesi gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonucunda en fazla atıf, en fazla makale sayısı ve çalışılan üniversite bakımından Çin’in ön plana çıktığı gözlenmiştir.

Koçyiğit ve diğerleri 2023 yılında yaptıkları çalışmada “sürdürülebilirlik muhasebesi” konusu üzerine yazılmış ve Web of Science (WOB)’ ta yayınlanmış makalelerin 2000-2022 yılları arasındaki gidişatını ve gelişmesini bibliyometrik analiz yöntemiyle araştırmışlardır. Araştırmada 5532 makaleye ulaşılmış, üç ana başlık altında toplanarak ve görsel haritalama yöntemi kullanarak araştırmacıların bu konuyla ilgili makalelere daha kolay ve rahat ulaşımını sağlamak amaçlanmıştır. Yapılan inceleme en çok sürdürülebilirlik muhasebesi makalesinin 2021 yılında yoğunlaştığını, en çok kullanılan dilin İngilizce olduğunu, en çok yayınlanan ülkenin ABD ve derginin Sustainability olduğunu göstermiştir.

Savaş (2022) yürüttüğü çalışmada BIST Sürdürülebilirlik Endeksi kapsamındaki 56 şirketin sürdürülebilirlik raporlarını içerik analizi yöntemiyle inceleyerek GRI 302 Enerji Standardının “enerji muhasebesi” üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırmanın sonucunda sürdürülebilirlik raporlarının çok büyük bir kısmında (%94,64) GRI 302: Enerji Standardında yer alan açıklamaların tümünün bulunmadığı belirlenmiştir.

Mehmood 2022 yılında yaptığı çalışmada N-11 ülkelerinin bankacılık sektörünün gelişiminin CO2 emisyonuna olan etkisini incelemiştir. 1990’dan 2020 yılına kadar olan temiz enerji, yenilenebilir ve yenilenemeyen enerji çeşitlerini ve kullanımını araştıran çalışmanın sonucunda bankacılık sektöründe %1’lik büyümenin karbon salınımında % 0.01’lik bir artışa sebep olduğu saptanmıştır. Sonuçlardan çıkan verileri işlemek için ekonometrik modellerden yararlanılmıştır.

Ayrıca bankaların temiz enerji projelerini fonlama gücü olduğu için daha sürdürülebilir bir büyümeye büyük ölçüde katkı sağlayabileceğine dikkat çekilmiştir.

Attah-Botchwey ve diğerlerinin (2022) yaptığı çalışmada Afrika'daki bankaların sürdürülebilirlik raporlaması ve finansal performansı arasındaki ilişkiye odaklanılmıştır. Çalışmada Gana, Nijerya ve Güney Afrika'dan 20 bankanın finansal tablolarının içerik analiziyle incelenmesiyle sürdürülebilirlik raporlamasındaki ekonomik, yönetim, sosyal ve çevresel boyutlar araştırılmıştır. Return on Assets (ROA) ve TOBİN'S Q gibi finansal veriler de analize katkı sağlamıştır. Sonuçlarda ekonomik, sosyal ve yönetim sürdürülebilirlik maddelerine raporlarda yer verilmesinin ROA ve TOBİN'S Q ile pozitif ilişkisi olduğu saptanmıştır. Çevresel sürdürülebilirlik bilgilerinin raporlanmasının ROA ile pozitif bir ilişkisi olduğu gözlenirken, TOBİN's Q ile anlamlı bir ilişkisi bulunamamıştır.

Yöndemli (2022) tarafından yapılan çalışmanın amacı Türkiye'deki kurumların Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) üzerine etkilerini, raporlama yöntemlerini ve entegre raporlarda SKH'ye ilişkin raporlama seviyesini aydınlatmaktır. BİST İmalat Sektörü kapsamındaki 7 işletmenin 2021 yılına ait entegre raporlarını incelemek için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda entegre raporların hepsinde en az bir SKH'den bahsedildiği ve genellikle SKH'ler ile kurumsal hedef ve stratejiler arasında bağlantı kurulduğu belirlenmiştir.

Yücel ve Bektaş 2022 yılında yaptıkları çalışmada Türkiye'de yer alan ve son üç yıldır kesintisiz entegre raporlama yapan kurumların, raporlarında sosyal sürdürülebilirliğin ne derecede var olduğunu ve hangi maddelere daha fazla önem verildiğini araştırmışlardır. Çalışmada içerik analizi yöntemiyle 39 entegre rapor incelenmiş ve MAXODA programı kullanılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre Türkiye'de yer alan işletmelerin en çok eşitlik ve eğitim alanlarına vurgu yaptığı ortaya çıkmıştır.

Şeker ve Atasel (2021) içerik analizi yöntemiyle yaptıkları çalışmada BİST Kurumsal Yönetim Endeksinde yer alan işletmelerin 2015-2019 yıllarını kapsayan dönemde sürdürülebilirlik raporlarını incelemişlerdir. Çalışma kapsamında yer alan işletmelerin GRI 300'lü seri standartlarından GRI 302 Enerji, GRI 303 Su ve Atık Su, GRI 305 Emisyonlar ve GRI 306 Atıklar standartlarına göre yaptıkları açıklamalar nicel olarak değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçları işletmelerin genel olarak çevresel sürdürülebilirliğe önem verdikleri, özellikle sera gazı emisyonlarının azaltılmasına yönelik bir çaba içerisinde olduklarını göstermektedir. Ayrıca enerji tüketiminin ve atıkların geri dönüşümünün de önem verilen başlıklar içerisinde olduğu saptanmıştır.

Moufty ve diğerlerinin (2020) gerçekleştirdiği araştırmada Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bankacılık sektöründe sürdürülebilirliğin yeri araştırılmıştır. Bankacılık sektörünün sürdürülebilirliğe dair kurumsal politikaları 483 banka raporunun içerik analiziyle incelenmiştir. Ayrıca çalışma sonucunda yeni bir sürdürülebilirlik endeksi geliştirilmiştir. Bulgulara göre Avrupa Birliği'ndeki bankaların Amerika Birleşik Devletleri'ndeki muadillerine göre sürdürülebilirlik konusunda daha iyi performans gösterdikleri belirlenmiştir. Ayrıca, yapılan bu ülkeler arası çalışmada kurumsal politikaların sürdürülebilirlik uygulamalarını ne ölçüde gerçekleştirdiği de açıklanmıştır.

Küçüker (2020) çalışmasında Türkiye'de çevre muhasebesi alanında yapılmış olan tezleri incelemiştir. Bu kapsamda YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanına kayıtlı ve erişim izni olan 114 lisansüstü tez inceleme kapsamına alınmıştır. Yapılan araştırma ile çevre muhasebesi alanında yapılan çalışmaların genel profili çıkarılmış ve bu alanda yaşanan gelişim süreci ortaya konulmuştur.

Kumar ve Prakash (2019), Hindistan'da varlık gösteren bankalar üzerinde yaptıkları çalışmada sürdürülebilirlik raporlamasının kapsamı hakkında bir çalışma yürütmüşlerdir. Bankaların mevcut olan raporlarını içerik analizi yöntemiyle inceleyerek sürdürülebilirliğe dair ibareleri literatür taraması, GRI G4 kılavuzu ve Ulusal Gönüllü Yönergesinden (National Voluntary

Guidelines) yararlanarak analiz etmişlerdir. Bu çalışmanın sonucunda Hindistan bankalarının sürdürülebilirlik raporlamasında muadillerine göre geride kaldıkları tespit edilmiştir. Özellikle çevresel sorumluluk anlamında bankaların raporlarında pek fazla bilgiye yer verilmediği görülmüştür.

Gümrah ve Tanç (2018) yürüttükleri çalışmada Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan on işletmeye ait sürdürülebilirlik raporlarının kalitesini Küresel Raporlama Girişiminin (GRI) raporlama rehberleri doğrultusunda incelemişlerdir. Bahsi geçen on işletmenin 2014-2015 yıllarına ait sürdürülebilirlik raporlarının kalitesi, içerik analizi yöntemiyle altı farklı faktör üzerinden puanlanarak karşılaştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda Türkiye'deki raporlama kalitesinin henüz gelişme aşamasında olduğu ve bu alanda daha çok çalışmaya ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir.

Zhixia ve diğerleri (2018) Bangladeş'te yeşil bankacılık alanında süregelen uygulamalar ve gelişmelere dikkat çeken bir çalışma yapmışlardır. Bankaların yıllık raporlarının, yeşil bankacılık aktivitelerinin, üç aylık raporlarının ve yıllık kurumsal sosyal sorumluluk raporlarının içerik analizi yöntemiyle incelenmesi sonucunda araştırmacılar; bankaların çoğunlukla yeşil bankacılık uygulamalarını yerine getirdiklerini ve Bangladeş Merkez Bankası tarafından sunulan yönergeleri takip ettiklerini tespit etmişlerdir. 2011 yılında yayınlanan yeşil bankacılık yönergelerinin üzerine bankaların kısa sürede önemli derecede gelişim gösterdiklerinin altı çizilmiştir.

Aras ve diğerleri (2017) tarafından yapılan çalışmada Türkiye'de bankacılık sektöründeki kamu ve özel bankaların sürdürülebilirlik faaliyetleri konusundaki farklılaşmaları incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik boyutlarına ek olarak yönetim ve finans boyutları da ele alınmıştır. 2009-2015 yıllarında bankacılık sektörü içerisinde yayınlanan sürdürülebilirlik raporları içerik analizi yöntemiyle incelenmiş ve 139 kriter doğrultusunda değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda kamu ve özel bankaların sosyal sürdürülebilirlik alanında daha çok açıklamaya yer verdiği ve kamu bankalarının bu anlamda özel bankaların önünde olduğu gözlenmiştir.

Ceran (2017) kurumsal yönetim kapsamında sürdürülebilirliği incelemek ve kurumsal sürdürülebilirliği ölçmeye yönelik bir çalışma yürütmüştür. BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan işletmelerin 2014-2015 sürdürülebilirlik raporları içerik analizi yöntemiyle incelenerek kurumsal sürdürülebilirlik kavramına ilişkin maddeler belirlenmiştir. Kurumsal yönetim ve sürdürülebilirlik kavramları arasında bağlantı kurulmuş ve literatürün incelenmesi doğrultusunda kurumsal sürdürülebilirlik değişkeninin artırılması yönünde önerilerde bulunulmuştur.

Literatür incelendiğinde genel olarak çalışmaların iki grupta yer aldığı ifade edilebilir. Birinci gruptaki çalışmalar içerik analizi yöntemi kullanılarak işletmelerin sürdürülebilirlik açıklamaları üzerine odaklanmaktadır. İkinci gruptaki çalışmalar ise sürdürülebilirliğin işletme performansı vb. gibi değişkenlere olan etkileri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu çalışmada ise bankaların çevresel sürdürülebilirlik kapsamında yapmış oldukları raporlamalardan elde edilen bilgiler nicel olarak sunulurken, aynı zamanda trend analizine tabi tutulmuştur. Böylece bireysel olarak bankaların performansları ele alınırken aynı zamanda sektörün genel durumu hakkında da bir değerlendirme imkânı olmaktadır. Çalışmada kullanılan bu yöntemin çalışmaya özgünlük kazandıracağı ve literatüre katkı sağlayacağı beklenmektedir.

4. ARAŞTIRMA

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacı, kapsamı ve yöntemine yer verilerek ulaşılan sonuçların değerlendirilmesi yer almaktadır.

4.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Bu araştırmanın amacı BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan bankaların raporlarında hangi çevresel boyutlar altında açıklamalar yaptıklarını ve öncelikli alanlarını belirlemektir. Araştırma döneminde BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan bankalar;

- AKBANK T.A.Ş.
- ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.
- ŞEKERBANK T.A.Ş.
- TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.
- TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.
- TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.
- TÜRKİYE SİNAİ KALKINMA BANKASI A.Ş.
- TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O.
- YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş.'dir.

Bu kapsamda endekste yer alan bankaların 2018-2022 dönemine ait beş yıllık entegre, faaliyet ve sürdürülebilirlik raporları içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Elde edilen veriler nicel olarak tablolar halinde sunulurken, bir taraftan da karşılaştırılabilir olabilmesi için trend analizi ile analiz edilmiştir. Karşılaştırılabilir sağlanması açısından araştırmanın yapıldığı dönemde aynı başlık altında en az beş banka tarafından açıklama yapılan göstergeler dikkate alınmıştır.

4.2. Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamında yer alan tüm bankaların çevresel performans değerlerini GRI 300'lü seri ile uyumlu olarak raporladıkları görülmüştür. Bu bölümde araştırma kapsamındaki bankaların GRI 300'lü seri başlıkları altında yaptıkları açıklamalar ve trend analizi değerlendirme sonuçlarına yer verilmiştir.

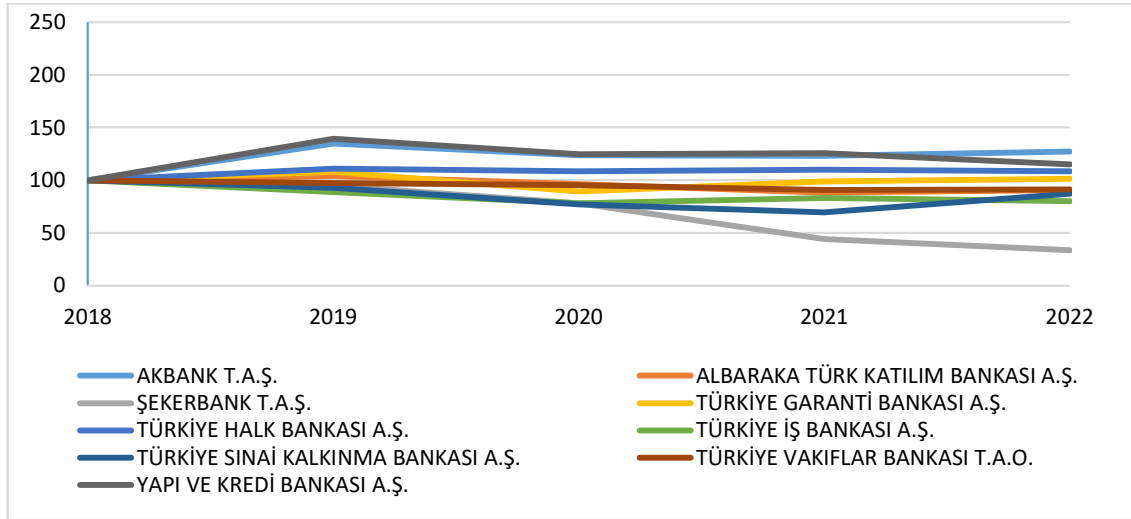
Araştırma kapsamında yer alan bütün bankaların enerji ve yakıt tüketimlerine ait verilere ulaşılmıştır. Bankaların araştırmanın yapıldığı döneme ait enerji kullanımları aşağıdaki Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. GRI 302 Kapsamında Enerji Tüketimi ile İlgili Bilgiler

	2018	2019	2020	2021	2022
AKBANK T.A.Ş. (GJ)	415.938	561.590	513.356	511.568	528.195
ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş. (MWh)	15.631	16.245	15.068	13.807	14.186
ŞEKERBANK T.A.Ş. (MWh)	31.252	29.558	24.405	13.767	10.392
TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş. (MWh)	158.758	171.172	141.293	156.800	161.320
TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş. (GJ)	437.405	485.511	474.827	481.145	473.336
TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş. (GJ)	756.517	670.254	588.942	630.216	607.022
TÜRKİYE SİNAİ KALKINMA A.Ş. KWH-Elektrik Tüketimi)*	1.146.850	1.064.530	883.175	796.909	999.041
TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O. (GJ)	442.098	430.831	421.020	400.565	403.360
YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş. (GJ)	461.743	579.489	519.275	522.821	479.471

* Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. raporlarında enerji tüketimi GJ veya MWh cinsinden toplam olarak verilmemiştir. Gösterge tablosundan elektrik tüketimine ait veriler tabloya dâhil edilmiştir.

Tablo 2'den görülebileceği gibi Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Şekerbank T.A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş., Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. ve Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. 2018 yılına kıyasla enerji tüketimlerini azaltan bankalar olmuşlardır. Aynı dönemde Akbank T.A.Ş., Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Türkiye Halk Bankası A.Ş. ve Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. ise enerji tüketimlerini artıran bankalar olarak görülmektedir. Analize konu olan dokuz bankanın beşinin enerji tüketimini azaltması sektörde enerji tüketimini azaltmaya yönelik bir farkındalığın oluştuğu şeklinde değerlendirilebilir.

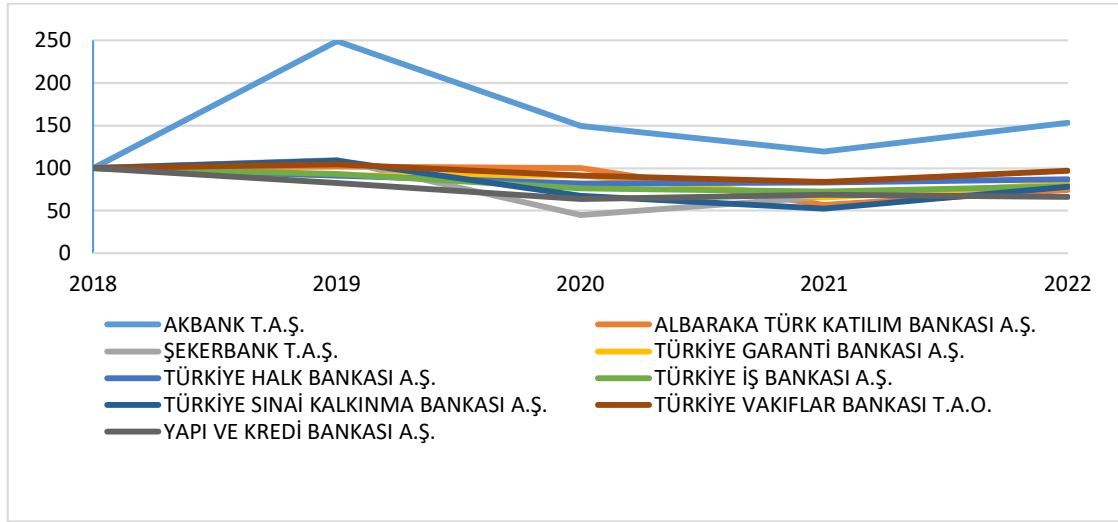
Grafik 1. GRI 302 Kapsamında Enerji Tüketimi Trend Analizi

Grafik 1’de bankaların 2018 yılı baz alındığında araştırma kapsamındaki döneme ait enerji tüketimlerinin trend analizi değerleri görülmektedir. Şekerbank T.A.Ş.’nin baz yıl olan 2018 yılında 100 kabul edilen enerji tüketimini 33 seviyesine indirdiği görülmektedir. Dolayısı ile enerji tüketimini yüzdesel olarak en çok azaltan banka olmaktadır. Şekerbank T.A.Ş.’ni 80 değeriyle Türkiye İş Bankası A.Ş., 87 değeriyle Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. ve 91 değeriyle Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. ile Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. takip etmektedir. Akbank T.A.Ş. 127 değeriyle enerji tüketimini en çok artıran banka olurken bunu 115 değeri ile Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. takip etmektedir. Kuşkusuz enerji tüketimleri ile ilgili yenilenebilir enerji tüketimi gibi daha farklı standartlarında değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak bu alanla ilgili olarak raporlama döneminde yeterli sayıda banka tarafından kesintisiz raporlanmış bilgiye ulaşamamıştır.

Tablo 3. GRI 303 Kapsamında Su Tüketimi ile İlgili Bilgiler (m3)

	2018	2019	2020	2021	2022
AKBANK T.A.Ş.	120.648	300.544	180.592	144.449	184.583
ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.	60.013	61.173	60.013	34.091	44.772
ŞEKERBANK T.A.Ş.	51.727	56.603	23.337	34.160	41.345
TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.	284.000	260.000	260.000	186.000	233.000
TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.	247.235	225.414	202.292	206.235	215.088
TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.	371.244	345.389	282.477	270.182	291.739
TÜRKİYE SINAİ KALKINMA BANKASI A.Ş.	6.453	7.025	4.357	3.403	5.031
TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O.	224.104	234.228	204.479	188.366	217.176
YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş.	338.855	280.624	216.975	232.822	225.327

Tablo 3 incelendiğinde Akbank T.A.Ş. dışındaki tüm bankaların su tüketimlerini m3 bazında azalttıkları görülmektedir. Ancak su tüketimlerini beş yıllık dönemde en çok azaltan bankaları belirleyebilmek için Grafik 2’deki trend analizi değerlerini incelemek gerekir.

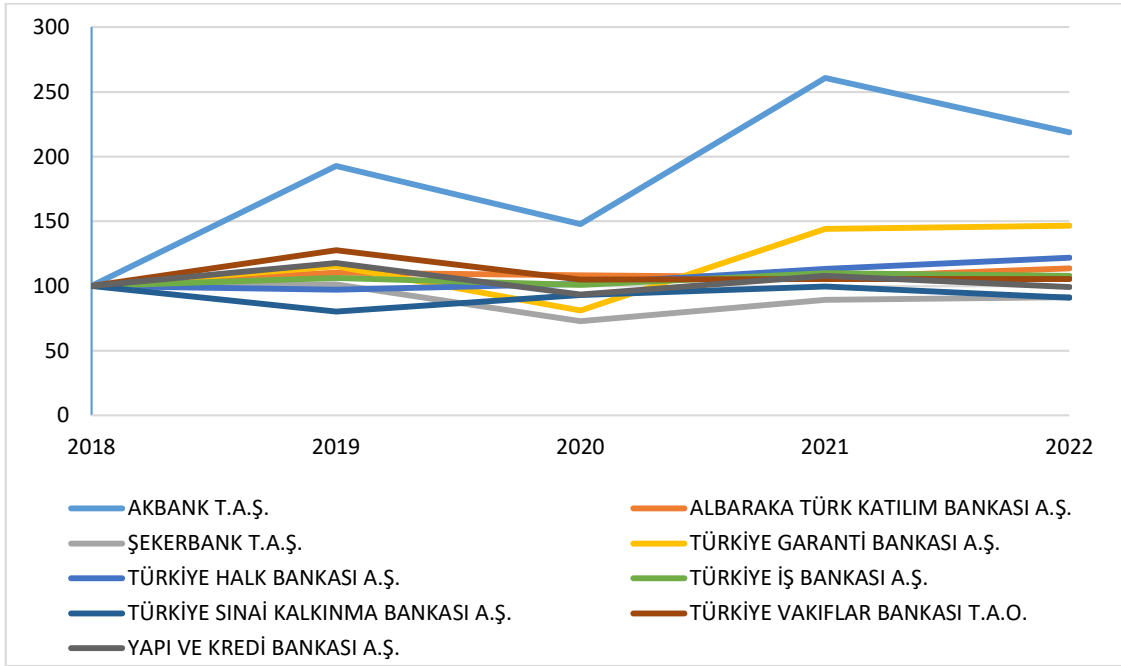
Grafik 2. GRI 303 Kapsamında Su Tüketimi Trend Analizi

Araştırma kapsamındaki bankaların su tüketim trendleri Grafik 2’de yer almaktadır. Akbank T.A.Ş. dışındaki tüm bankaların 2018 yılına göre 2022 yılında su tüketimlerini azalttıkları görülmektedir. Bu dönemde su tüketimini en çok azaltan bankanın 66 değer ile Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. olduğu söylenebilir. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. 75 değeri ile ikinci sırada yer alırken, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. 78, Türkiye İş Bankası A.Ş. 79, Şekerbank T.A.Ş. 80 değeriyle sıralanmaktadır. Akbank T.A.Ş. 2019 yılında 249 değerine ulaştıktan sonra 2022 yılında 153 değerine kadar tüketimini azaltabilmiştir. Dolayısı ile iklim değişikliği ile birlikte gündemimizde daha sık yer alan su kıtlığı olgusunun araştırma kapsamında yer alan bankaların gündeminde olduğu ve tüketimin azaltılmasına yönelik bir bilinç oluştuğu ifade edilebilir.

Tablo 4. GRI 305-1 Emisyon Miktarı (Kapsam-1 - ton CO2e) ile İlgili Bilgiler

	2018	2019	2020	2021	2022
AKBANK T.A.Ş.	6.970	13.450	10.298	18.187	15.249
ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.	3.547	3.922	3.844	3.777	4.037
ŞEKERBANK T.A.Ş.	3.246	3.292	2.368	2.898	2.963
TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.	12.933	14.923	10.508	18.643	18.981
TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.	13.971	13.579	14.207	15.796	17.023
TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.	20.472	21.789	20.629	22.528	22.119
TÜRKİYE SİNAİ KALKINMA BANKASI A.Ş.	451	362	420	449	411
TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O.	12.156	15.534	12.750	12.796	12.825
YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş.	14.665	17.249	13.731	15.844	14.555

Tablo 4’te bankaların GRI 305-1 başlığında yer alan emisyon miktarları yer almaktadır. Tablo 4 incelendiğinde Akbank T.A.Ş., Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Türkiye Halk Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş. ve Türkiye Vakıflar Bankası A.O.’nın emisyon miktarlarının arttığı görülmektedir. Şekerbank T.A.Ş., Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. ile Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.’nin ise emisyon miktarlarını azalttıkları saptanmıştır. Bankaların emisyon miktarlarını artırma-azaltma trendleri ise Grafik 3’te yer almaktadır.

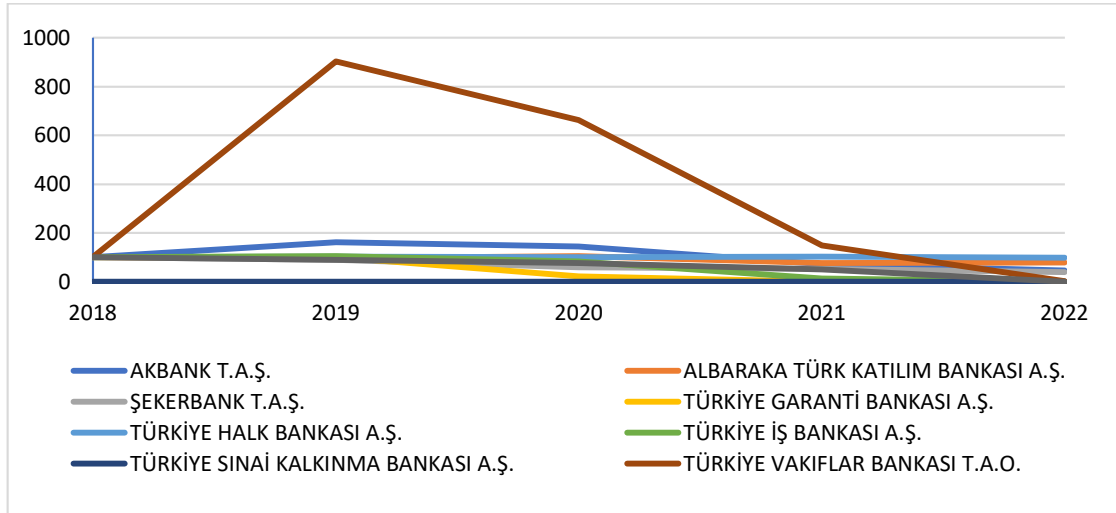
Grafik 3. GRI 305 Emisyon Miktarı (Kapsam-1 - ton CO2e) Trend Analizi

Grafik 3'te bankaların Kapsam 1 ile ilgili emisyon salınımı trendleri yer almaktadır. Görüleceği üzere Akbank T.A.Ş. 2018 yılına göre 2022 yılında 219 değeriyle önemli bir artış trendi göstermektedir. Akbank T.A.Ş.'i 147 değeriyle Türkiye Garanti Bankası A.Ş. takip etmektedir. Bu dönemde düşüş trendinde olan bankalar 91 değeriyle Şekerbank T.A.Ş. ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. olmuştur. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. ise 99 trend değeri elde etmiştir. Bütün bankalar açısından bir değerlendirme yapıldığında ise altı bankasının artış trendinde olduğu, iki bankanın az da olsa düşüş trendi sağladıkları ifade edilebilir. Dolayısı ile bankaların Kapsam 1 ile açıklanan sera gazı salınımlarının azaltılmasına yönelik daha kapsamlı çalışmalar yapmaları sonucu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 5. GRI 305 Emisyon Miktarı (Kapsam-2 - ton CO2e) ile İlgili Bilgiler

	2018	2019	2020	2021	2022
AKBANK T.A.Ş.	33.153	53.505	47.770	24.300	15.416
ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.	7.618	7.410	7.965	5.772	5.942
ŞEKERBANK T.A.Ş.	11.329	10.106	6.728	5.907	4.572
TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.	54.300	55.198	11.934	0	0
TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.	30.169	31.147	30.542	31.406	30.060
TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.	68.599	71.781	57.193	8.784	0
TÜRKİYE SINAİ KALKINMA BANKASI A.Ş.	0	0	0	0	0
TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O.	3.613	32.637	23.976	5.406	112
YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş.	46.218	41.338	35.146	23.703	0

Tablo 5'te Kapsam 2 ile ilgili olarak bankaların salınım miktarları verilmiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere tüm bankaların bu kapsamdaki salınımlarını azalttıkları Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş., Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. ve Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.'nin 2022 yılında sıfır değerine ulaştıkları görülmektedir.

Grafik 4. GRI 305 Emisyon Miktarı (Kapsam-2 - ton CO2e) Trend Analizi

Bankaların Kapsam-2 emisyon salınım miktarlarının trend değerleri Grafik 4'te yer almaktadır. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. söz konusu dönemde Kapsam 2 emisyon miktarını sıfırlamıştır. Dolayısı ile trend analizine dahil edilmemiştir. Bankaların Kapsam 2'nin azaltılmasına yönelik ciddi girişimleri olduğu söylenebilir. Nitekim Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş. ve Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. 2022 yılında 0 emisyon seviyesine ulaşmışlardır. Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.'nın da 0 seviyesine yaklaştığı görülmektedir. Akbank T.A.Ş. ve Şekerbank T.A.Ş. ise baz yıl olan 2018 yılına göre salınımlarını yaklaşık % 50 oranında bir değere indirebilmişlerdir. Türkiye Halk Bankası A.Ş.' de ise baz yıla göre bir değişiklik olmadığı görülmektedir.

Tablo 6. Gri 305. Emisyon Miktarı (Kapsam-3 - ton CO2e) ile İlgili Bilgiler

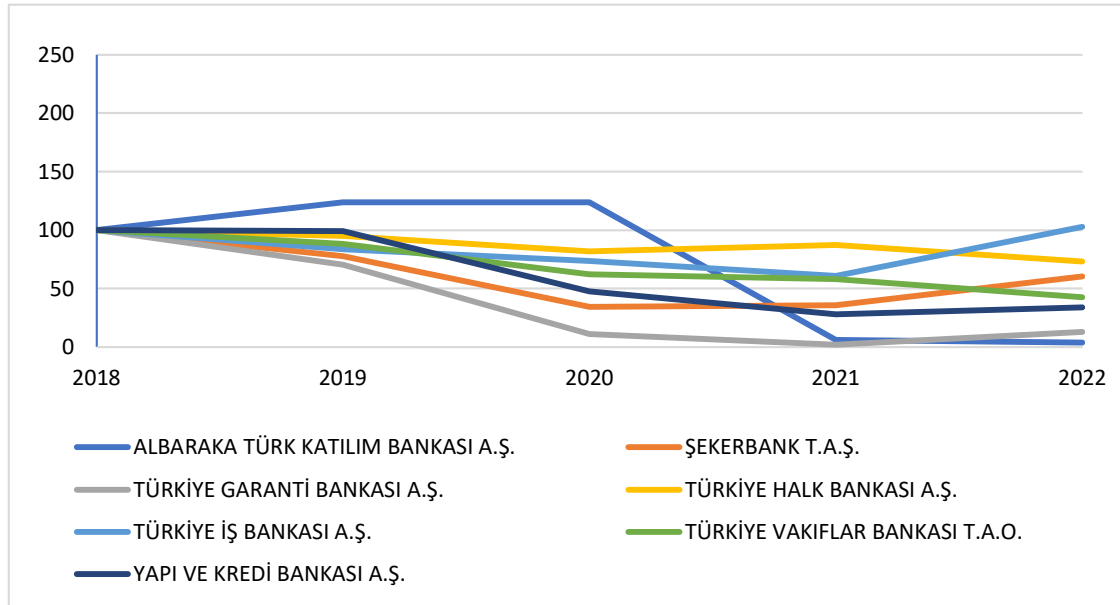
	2018	2019	2020	2021	2022
AKBANK T.A.Ş.*	-	-	-	10.169	11.195
ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.	2.339	2.901	2.901	150	92
ŞEKERBANK T.A.Ş.	1.212	944	418	432	734
TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.	3.111	2.196	345	61	411
TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.	29.445	27.976	24.156	25.761	21.521
TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.	10.563	8.827	7.779	6.458	10.846
TÜRKİYE SİNAİ KALKINMA BANKASI A.Ş.**	420	406	159	2.748.895*	2.633.419
TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O.	5.929	5.241	3.703	3.461	2.532
YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş.	13.666	13.562	6.512	3.855	4.651

*Akbank T.A.Ş.'nin 2018, 2019 ve 2020 yıllarına ait Kapsam 3 ile ilgili açıklamalarına ulaşamamıştır.

** Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. 2021 yılında ISO 14064-1:2018 standardına geçiş nedeniyle yeni kategoriler eklendiğine dair açıklama yapmıştır.

Kapsam 3 ile ilgili salınım miktarlarının yer aldığı Tablo 6 incelendiğinde; Akbank T.A.Ş.'nin 2018, 2019 ve 2020 yıllarında açıklama yapmadığı, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.'nin ise 2021 yılında standart değişikliği kaynaklı olarak önceki yıllara göre oldukça fazla bir miktar raporladığı görülmektedir. Söz konusu iki banka dışında ise Türkiye İş Bankası A.Ş. hariç diğer bankaların sera gazı salınımlarını miktar olarak azalttıkları görülebilir.

Bankaların Kapsam 3 başlığında yer alan sera gazı salınımlarının yıllar itibarıyla sergilediği trend Grafik 5'te yer almaktadır. Akbank T.A.Ş. ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. verilerindeki eksiklikler ve kategori değişiklikleri nedeniyle trend analizine dahil edilmemiştir.

Grafik 5. GRI 305 Emisyon Miktarı (Kapsam-3 - ton CO2e) Trend Analizi

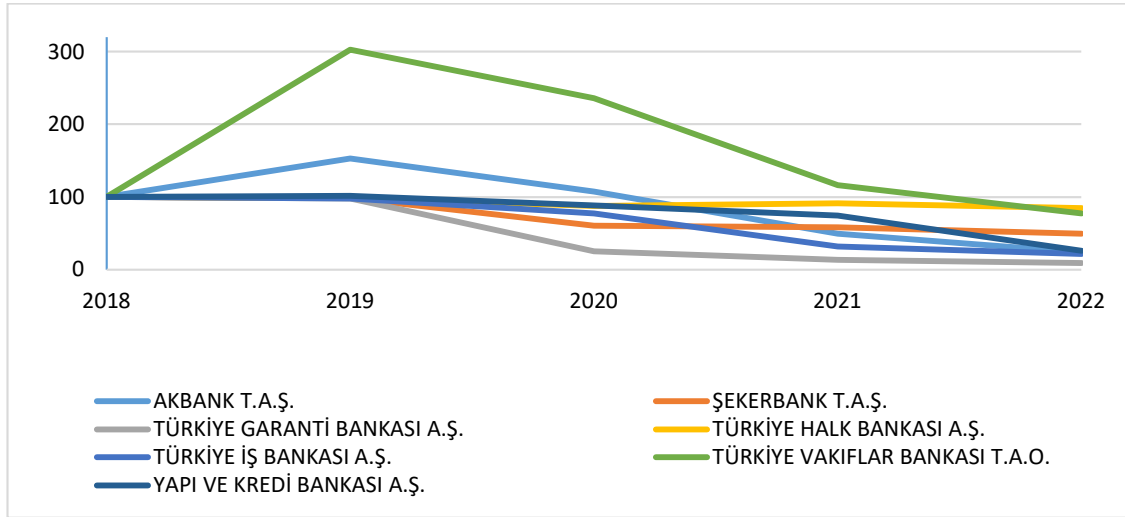
Grafik 5 incelendiğinde araştırma kapsamında baz yıl olan 2018 yılına göre 2022 yılına gelindiğinde yüzdesel olarak en çok azaltma sağlayan bankanın 4 değeriyle Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. olduğu, bunu 13 değeriyle Türkiye Garanti Bankası A.Ş.'nin, 34 değeriyle de Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.'nin izlediği anlaşılmaktadır. Şekerbank T.A.Ş. 61, Türkiye Halk Bankası A.Ş. ise 73 değerine kadar indirim sağlayan bankalar olmuştur. Bankaların geneli için bir değerlendirme yapılırsa çoğunluğun bu başlıkta yer alan salınımlarını önemli oranlarda azalttıkları ifade edilebilir.

Tablo 7. GRI 305 Kapsamında Karbondioksit Yoğunluğu ile İlgili Bilgiler

	2018	2019	2020	2021	2022
AKBANK T.A.Ş. (ton CO2/ Milyon TL)*	113	173	121	56	27
ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.	-	-	-	-	-
ŞEKERBANK T.A.Ş. (ton CO2e/ Çalışan Sayısı)	4,45	4,39	2,67	2,59	2,2
TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş. (TCO2E/ Toplam Aktif).	168	164	42	22	14,6
TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş. (tCO2/ Çalışan Sayısı)	3,42	3,37	2,99	3,11	2,9
TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş. (tCO2/Çalışan Sayısı)	4,4	4,3	3,4	1,4	0,95
TÜRKİYE SİNAİ KALKINMA BANKASI A.Ş.	-	-	-	-	-
TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O. (kg CO2e/ m2)	25,7	77,9	60,73	29,82	19,91
YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş. (ton CO2 / Çalışan Sayısı)	3,34	3,39	2,95	2,49	0,87

*2018 ve 2019 yıllarına ait değerler yazar tarafından hesaplanmıştır.

Bankaların GRI 305 başlığında yer alan alt başlıklardan biriside karbondioksit yoğunluğu bilgisidir. Araştırma döneminde bütün bankaların kendi kriterlerine göre hesapladıkları yoğunluk bilgileri Tablo 7'de yer almaktadır. Tablo 7'den de görüleceği üzere bankalar, emisyon yoğunluğu hesaplamalarında çalışan başına, m2 başına veya aktif toplama oranı gibi değişik kriterler kullanılmaktadır. Araştırma kapsamındaki bütün bankaların bu dönemde yoğunluğu azalttıkları görülmektedir. Her bankanın kendi kriterine göre hesaplanmış trend analizi değerleri ise Grafik 6'da gösterilmektedir.

Grafik 6. GRI 305 Kapsamında Karbondioksit Yoğunluğu Trend Analizi

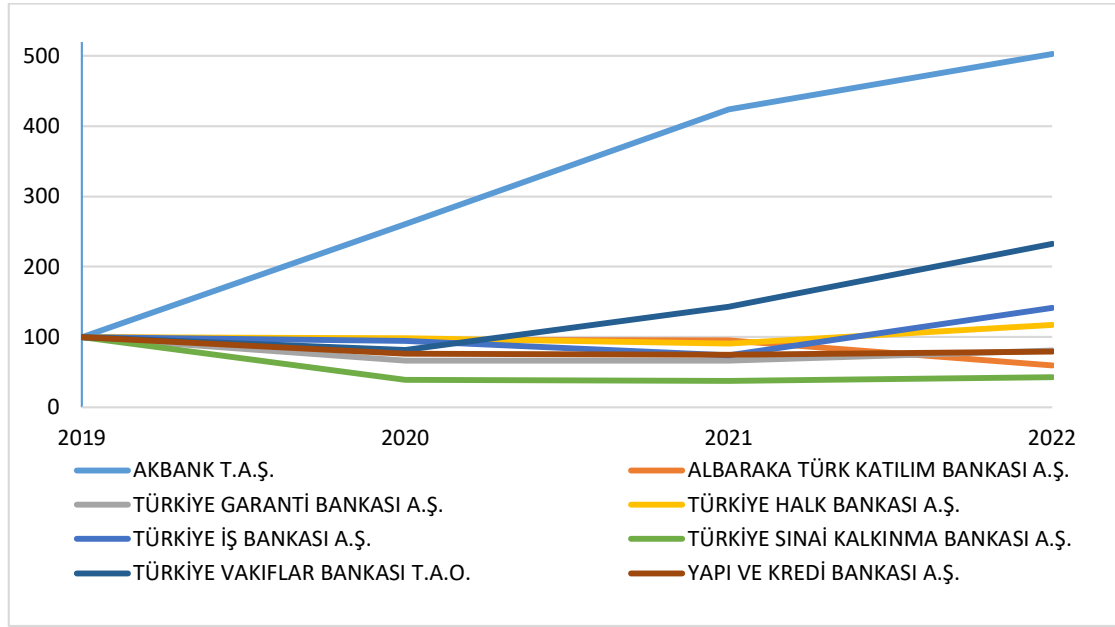
Tablo 7 ve Grafik 6 birlikte değerlendirildiğinde baz yıl olan 2018 yılına göre 2022 yılına gelindiğinde emisyon yoğunluğunu en çok azaltan bankanın 9 değeriyle Türkiye Garanti Bankası A.Ş. olduğu görülmektedir. Türkiye Garanti Bankası A.Ş.' i 22 değeriyle Türkiye İş Bankası A.Ş., 24 değeriyle Akbank T.A.Ş. ve 26 değeriyle Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. takip etmektedir. Şekerbank T.A.Ş. 49 değeriyle orta sıralarda yer alırken Türkiye Halk Bankası A.Ş. ve Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.'nın daha az düşüş gösterdikleri saptanmıştır. Bankaların geneli için bir değerlendirme yapıldığında bütün bankaların kendi kriterleri açısından baz yıla göre karbondioksit yoğunluğunu düşürdükleri ifade edilebilir.

Tablo 8. GRI 306 Atık Kapsamında Kâğıt Tüketimi ile İlgili Bilgiler

	2019	2020	2021	2022
AKBANK T.A.Ş. (ton)	426	1.109	1.803	2.140
ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş. (ton)	130	125	124	78
TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş. (ton)	900	600	600	730
TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş. (ton)	1.946	1.913	1.765	2.287
TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş. (ton)	679	643	503	963
TÜRKİYE SİNAİ KALKINMA BANKASI A.Ş. (kg)	5.785	2.272	2.164	2.475
TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O. (ton)	469	383	672	1.092
YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş. (ton)-*	1.103	837	827	875

*Yapı Kredi Bankasının doğrudan kâğıt tüketimine ait verilerine ulaşılamamıştır. Atık kâğıt bilgilerinden elde edilmiştir.

Tablo 8 incelendiğinde Akbank T.A.Ş, Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. ve Türkiye İş Bankası A.Ş.'nin kâğıt tüketimini artırdıkları; Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.'nin ise azalttıkları görülmektedir. Bankaların kâğıt tüketim trend değerleri ise aşağıdaki Grafik 7'de gösterilmiştir.

Grafik 7. GRI 306 Kapsamında Kâğıt Tüketimi Trend Analizi

Kâğıt tüketimini oransal olarak en çok artıran bankanın 503 değeriyle Akbank T.A.Ş. olduğu, bu değeri 233 değeriyle Türkiye Vakıflar Bankası T. A.O.'nın, 142 değeriyle Türkiye İş Bankası A.Ş.'nin ve 118 değeriyle Türkiye Halk Bankası A.Ş.' in izlediği görülmektedir. Bu dönemde kâğıt tüketimini baz yıla göre en fazla azaltan banka ise 43 değeriyle Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. olmuştur. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. 60, Yapı Kredi Bankası A.Ş. 79 ve Türkiye Garanti Bankası A.Ş. 81 değeriyle tüketimi azaltan diğer bankalar olmaktadır. Bankaların geneli için bakıldığında kâğıt tüketimini azaltan bankalar olduğu gibi artıran bankaların az sayıda olmadığı görülmektedir. Bu konuda kâğıt tüketiminin yol açtığı ağaç kesimlerini bertaraf edebilmeye yönelik bilgilere veya ağaç dikimi bilgilerine ulaşarak bir değerlendirilme yapılması daha sağlıklı olacaktır.

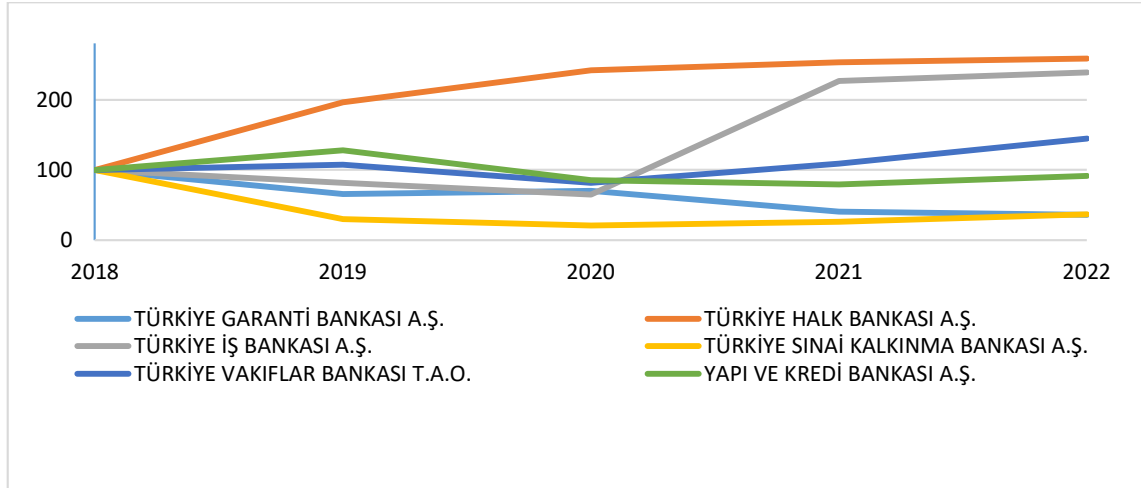
Tablo 9. GRI 306 Atık Kapsamında Geri Dönüştürülen Atık Miktarı

	2018	2019	2020	2021	2022
AKBANK T.A.Ş.	V.Y *	V.Y	37	7	828
ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş. (ton)	V.Y	V.Y	V.Y	7	10
ŞEKERBANK T.A.Ş. (ton)	V.Y	V.Y	V.Y	V.Y	4
TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş. (ton)	560	368	395	228	204
TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş. (kg)	265.832	521.919	642.092	672.710	687.054
TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş. (ton)	251	205	163	568	599
TÜRKİYE SINAİ KALKINMA BANKASI A.Ş.(kg)	12.700	3.822	2.686	3.388	4.688
TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O. (ton)	418	448	342	455	606
YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş. (ton)	1.437	1.837	1.231	1.147	1.312

*V.Y. (Veri yok)

Tablo 9'da bankaların geri dönüştürülen atık miktarları yer almaktadır. Araştırma kapsamında yer alan bankaların araştırma döneminde raporladıkları geri dönüştürülen atık bilgilerine bazı dönemlerde ulaşamamıştır. Ulaşılamayan dönemler veri yok anlamında V.Y. olarak ifade edilmiştir. Bankaların çoğunluğunun ton bazında açıklama yaptıkları Türkiye Halk Bankası A.Ş. ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.'nin kg bazında açıklama yaptıkları görülmektedir.

Aşağıdaki Grafik 8’de ise bankaların geri dönüştürülen atık miktarlarının trend değerleri yer almaktadır.

Grafik 8 GRI 306 Atık Kapsamında Geri Dönüştürülen Atık Trend Analizi

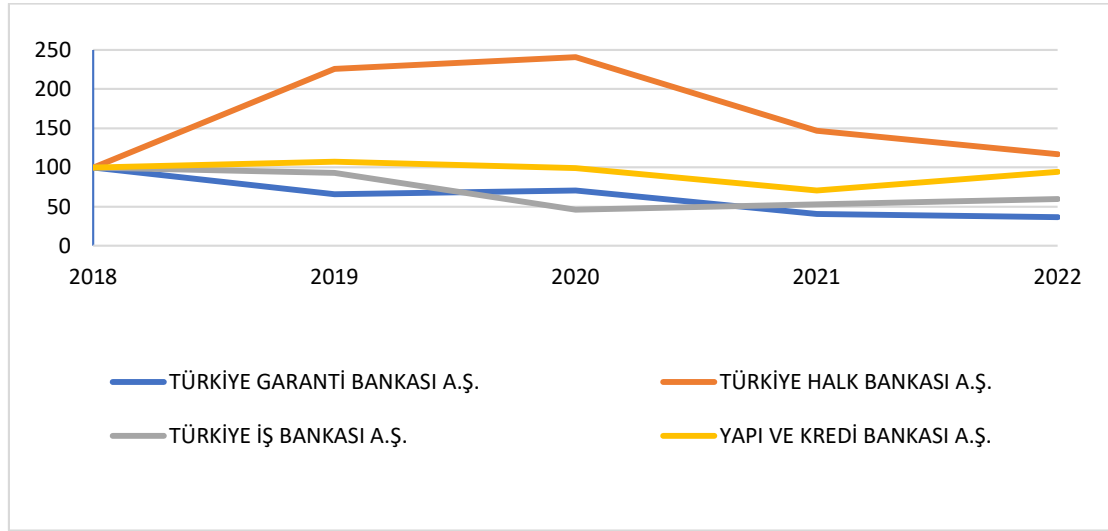
Grafik 8 incelendiğinde araştırma döneminde baz yıla göre geri dönüştürülen atık miktarını en fazla artıran bankaların 258 değeriyle Türkiye Halk Bankası A.Ş., 239 değeriyle Türkiye İş Bankası A.Ş. ve 145 değeriyle Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. olduğu görülmektedir. Bu dönemde geri dönüştürülen atık miktarını azaltan bankalar ise 36 değeriyle Türkiye Garanti Bankası A.Ş., 37 değeriyle Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. ve 91 değeriyle Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. olmuştur. Her ne kadar geri dönüştürülen atık miktarları ve trend değerleri önemli olsa da, bankaların geri dönüştürülen atıklarının toplam atıklara oranı da önem arz etmektedir. Bu konuda az sayıda bankanın raporlama yapmasından dolayı yeterli veriye ulaşılamadığından bir çalışma yapılamamıştır.

Tablo 10. GRI 306 Atık Kapsamında Tehlikesiz Atık Miktarı ile İlgili Bilgiler

	2018	2019	2020	2021	2022
AKBANK T.A.Ş. (ton)	V.Y.	V.Y.	56	36	424
ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.	V.Y.	V.Y.	V.Y.	V.Y.	V.Y.
ŞEKERBANK T.A.Ş. (ton)	V.Y.	V.Y.	V.Y.	V.Y.	105
TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş. (ton)	560	368	395	228	204
TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş. (kg)*	525.978	1.189.680	1.265.136	771.622	613.860
TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş. (ton)	1.884	1.757	861	1.001	1.118
TÜRKİYE SINAİ KALKINMA BANKASI A.Ş.	V.Y.	V.Y.	V.Y.	V.Y.	V.Y.
TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O. (kton)	V.Y.	V.Y.	342.216	453.698	591.535
YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş. (ton)	1.351	1.447	1.337	952	1.272

*Türkiye Halk Bankası A.Ş.’ in tehlikesiz atık başlığında bir açıklaması yoktur. Evsel atık tehlikesiz atık olarak değerlendirilmiş ve tabloya alınmıştır.

Tablo 10, tehlikesiz atık ile ilgili nicel verileri içermektedir. Bankaların tamamının araştırma döneminde tehlikesiz atık miktarıyla ilgili raporlama yapmadıkları görülmektedir. Araştırma kapsamındaki yıllarda kesintisiz tehlikesiz atık miktarını raporlayan banka sayısı dörttür. Raporlama yapan Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Türkiye Halk Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş. ve Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.’nin tehlikesiz atık miktarları ile ilgili trend değerleri ise Grafik 9’da gösterilmiştir.

Grafik 9. GRI 306 Atık Kapsamında Tehlikesiz Atık Trend Analizi

Tehlikesiz atık miktarını baz yıla en çok azaltan bankalar sırasıyla 36 değerle Türkiye Garanti Bankası A.Ş., 59 değerle Türkiye İş Bankası A.Ş. ve 94 değerle de Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. olmuştur. Türkiye Halk Bankası A.Ş. ise baz yıla göre 117 değerle tehlikesiz atık miktarında bir artış göstermektedir. Ancak Türkiye Halk Bankası A.Ş.' in 2019 yılında 226 değerine ulaştıktan sonra 2020 ve 2021 yıllarını da kapsayan bir düşüş trendi yakaladığı da dikkate alınmalıdır.

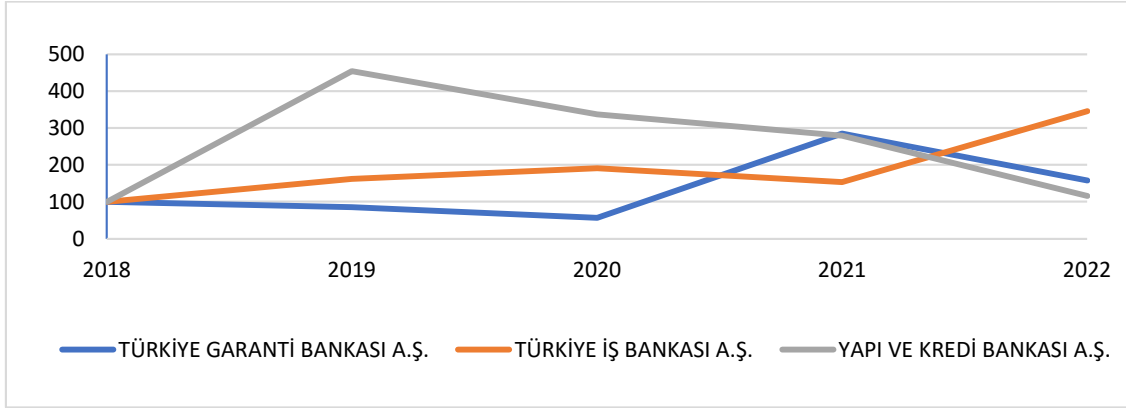
Tablo 11. GRI 306 Atık Kapsamında Tehlikeli Atık Miktarı ile İlgili Bilgiler

	2018	2019	2020	2021	2022
AKBANK T.A.Ş. (ton)	V.Y.*	V.Y.	3,61	7,88	427
ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.	V.Y	V.Y	V.Y	V.Y	V.Y
ŞEKERBANK T.A.Ş. (ton)	V.Y	V.Y	V.Y	V.Y	4,99
TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş. (ton)	7	6	4	20	11
TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.	V.Y	V.Y	V.Y	V.Y	V.Y
TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş. (ton) *	24	39	46	37	83
TÜRKİYE SİNAİ KALKINMA BANKASI A.Ş.	V.Y	V.Y	V.Y	V.Y	V.Y
TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O. (kton)	V.Y	V.Y	12522	14.690	23.190
YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş. (ton)	86,61	393,7	291,6	242,3	100,4

*V.Y: (Veri Yok)

**Tıbbi atık ve elektronik atık miktarları toplanarak elde edilmiştir.

Tablo 11'de bankaların araştırma döneminde raporladıkları tehlikeli atık miktarları sunulmuştur. Araştırma döneminde kesintisiz olarak tehlikeli atık miktarı bilgisi raporlayan bankalar Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş. ve Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.'dir. Diğer bankaların ise ya raporlama yapmadıkları veya kesintili raporlama yaptıkları görülmektedir. Raporlama yapan bankaların trend değerleri ise aşağıdaki Grafik 10'da gösterilmiştir.

Grafik 10. GRI 306 Atık Kapsamında Tehlikeli Atık Trend Analizi

Grafik 10 incelendiğinde araştırma kapsamında eksiksiz veri alınabilen üç bankanın da incelenen dönemde tehlikeli atık miktarında iniş çıkışlı bir trend sergiledikleri ifade edilebilir. Bazı yıllara göre atık miktarında en çok artış 346 değerle Türkiye İş Bankası A.Ş.'de olmuştur. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. 2019 yılında 455 değerine yükseldikten sonra 2022 yılında 116 değerine kadar düşmüştür. Türkiye Garanti Bankası A.Ş. ise 2021 yılında 286 değerine kadar yükselmesine rağmen son yılda 157 değerine kadar indirebilmiştir.

5. SONUÇ

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilirlik raporlaması kavramları son dönemlerde en çok tartışılan konulardan olduğu gibi bu alanda yapılan akademik çalışmaların arttığı da gözlenmektedir. Özellikle son yıllarda gözle görülen iklim değişikliği kaynaklı doğal felaketler, ülkeleri ve işletmeleri çok geç olmadan bu konuyla ilgili tedbirler almaya zorunlu kılmıştır.

Bu çalışmada sahip olduğu sektörel özellikler ve ekonomik hayatta oynadığı kritik rol gereği bankaların çevresel performans değerleri içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırma kapsamına 2018-2022 yılları arası BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan dokuz banka girmektedir. Bankaların çevresel performans değerlerine, bankalarca yayınlanan Entegre Raporlar, Faaliyet Raporları ve Sürdürülebilirlik Raporlarından ulaşılmış ve veriler ayrıca trend analizine tabi tutulmuştur.

Elde edilen bulgulardan bankaların tamamının araştırma döneminde yer alan yıllarda çevresel sürdürülebilirlik açıklamalarını GRI 300'lü seri kapsamında yaptıkları anlaşılmaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre bankalar, GRI 300'lü seri standartlarından 302- Enerji, 303-Su ve Atık Sular, 305- Emisyonlar ve 306- Atık standartları kapsamında raporlama yapmaktadırlar. Diğer taraftan GRI-301 Malzemeler, 304- Biyolojik Çeşitlilik, 307- Çevresel Uyum ve 308- Tedarikçi Çevresel Değerlendirilmesi standartları kapsamında açıklamalara rastlanmamıştır.

GRI 302-Enerji başlığı altında yapılan açıklamalardan ve raporlanan bilgilerden elde edilen sonuçlara göre, bankaların bir kısmı (Şekerbank T.A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş., Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş., Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.) enerji tüketimlerini azaltırken, bir kısmının (Akbank T.A.Ş. ve Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.) artış trendinde oldukları saptanmıştır. Dolayısıyla bu başlık için bankaların geneline yönelik bir değerlendirme yapılamamaktadır.

GRI 303-Su Tüketimi ile ilgili bilgiler incelendiğinde Akbank T.A.Ş. dışında diğer bankaların araştırma döneminde tüketimde azalma trendine girdikleri ifade edilebilir. Bankaların bilgi raporladıkları bir diğer GRI Standardı GRI-305 Emisyonlar Standardıdır. Emisyonlar standardının alt başlıklarından olan 305-1 Kapsam 1 ile ilgili bilgilerden, bankaların bu başlıkta izlenen emisyonun azaltılması yolunda alınacak mesafeleri olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim iki

banka (91 değeriyle Şekerbank T.A.Ş. ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.) dışındaki bankaların artış trendinde oldukları görülmüştür.

GRI 305- Kapsam 2'ye yönelik sağlanan verilerden anlaşılan bütün bankaların bu konuda bir azalış trendine girmiş olmalarıdır. Araştırma döneminde üç banka (Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş. ve Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.) 2022 yılı itibariyle emisyon miktarını sıfır seviyesine indirmiştir. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.'nin ise araştırma döneminde yer alan yılların tamamında 0 emisyon seviyesini yakaladığı görülmüştür.

GRI 305-Kapsam 3 için bankaların genelinde bir azalma trendi olduğu söylenebilir. Bankaların en başarılı oldukları alan ise yine GRI 305 standartlarından emisyon yoğunluğu ile ilgilidir. Nitekim emisyon yoğunluğu verilerine ulaşılan yedi bankanın da azalış trendinde oldukları saptanmıştır.

Araştırma kapsamında bankaların raporlama yaptıkları bir diğer başlık GRI 306 Atık ile ilgili bilgilerdir. Ancak bütün bankaların atık ile bilgileri araştırmaya dâhil olan yılların tamamında raporlamadıkları tespit edilmiştir. Araştırmaya dâhil olan bankaların beş yıllık dönemde GRI 306 kapsamında raporladıkları bilgilere göre, geri dönüştürülen atık miktarını artıran ve azaltan bankaların olduğu görülmüştür. Dolayısı ile bankaların geneli itibariyle geri dönüştürülen atık ile ilgili bir değerlendirme yapılamamıştır. Ancak aynı dönemde bankaların tehlikesiz atık miktarlarını azalttıkları ifade edilebilir. Son olarak tehlikesiz atıklarla ilgili veriler değerlendirildiğinde ise raporlama yapan bankalarda artış trendi olduğu saptanmıştır. Bankaların atık yönetimine daha fazla önem vererek atık miktarlarını azaltmaları aynı zamanda geri dönüştürülebilir malzeme tüketimine yönelmeleri önerilmektedir. Gelecek dönemlerde bankaların özellikle yeşil tahvil, yeşil finansman, yeşil fonlar ve işletmelerin sürdürülebilir projelerine yönelik finansman bilgilerini kapsayan araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Aras, G. ve Sarıoğlu, G.U. (2015). *Kurumsal Raporlamada Yeni Dönem: Entegre Raporlama*, TÜSİAD, Yayın No: T/2015.
- Aras, G., Tezcan, N. ve Furtuna, Ö.K. (2017). Çok Boyutlu Kurumsal Sürdürülebilirlik Yaklaşımı ile Türk Bankacılık Sektörünün Değerlemesi: Kamu - Özel Banka Farklılaşması. *Ege Akademik Bakış*, 18(1), 47-62.
- Arslan, M., C. ve Özkan, O. (2018). Entegre Raporlamaya Evrilme Süreci ve Durum Tespiti – BİST Örneği. *Mali Çözüm Dergisi*, 29-52.
- Bankalar Birliği (2022). *Bankacılık Sektöründe Sürdürülebilirlik: Sektör Görünüm Raporu*
- Bektaş, O. ve Yücel, E. (2022). Entegre Raporlamada Sosyal Sürdürülebilirlik: Türkiye’de Yayınlanan Entegre Raporların İçerik Analizi, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 96, 59-84.
- Borsa İstanbul (2020). *Şirketler İçin Sürdürülebilirlik Rehberi, Çevresel, Sosyal ve Kurumsal Yönetim (ÇSY) Faktörlerinin Raporlanması ve İletişimi*.
- Botchwey, E.A., Soku, M. G. ve Awadzie, D. M. (2022). Sustainability Reporting and The Financial Performance Of Banks in Africa, *Journal of Business, Economics and Finance*, 11(1), 43-57.
- Ceran, E.B. (2017). Sürdürülebilirlik Kavramı ve Ölçümüne İlişkin Bir Ön Çalışma. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 59-70.
- Dyllick, T. ve Hockerts, K. (2002), Beyond The Business Case For Corporate Sustainability, *Business, Strategy and the Environment*, 11, 130–141.

- Gençoğlu, Ü. ve Aytaç, A. (2016). Kurumsal Sürdürülebilirlik Açısından Entegre Raporlamanın Önemi ve BIST Uygulamaları. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 72, 51 – 66.
- Gümrah, A. ve Tanç, Ş. G. (2018). Sürdürülebilirlik Raporlarının İçerik Kalitesi: BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde Bir Uygulama, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, Özel Sayı, 20, 334- 357.
- Kamu Gözetimi Kurumu (2023), *Soru ve Cevaplarla Sürdürülebilirlik Raporlaması*
- Karcıoğlu, R. ve Öztürk, S. (2023). İklim Değişikliği Muhasebesi Araştırmalarının Bibliyometrik Analizi. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 70, 23-44.
- Kılıç, S. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışının Ekonomik Boyutuna Ekolojik Bir Yaklaşım. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 47, 201-226.
- Koçyiğit, S. Ç. , Temelli F. ve Baskan T. D. (2023). Sürdürülebilirlik Muhasebesi Konusunda Yayımlanan Makalelerin Bibliyometrik Analizi: Web of Science Örneği, *Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), 241–264.
- Kumar, K. ve Prakash, A. (2019). Examination of Sustainability Reporting Practices in Indian Banking Sector, *Asian Journal of Sustainability and Social Responsibility*, 4(2), 1-16.
- Küçüker, M. ve Demirci, Ş. D. (2022) Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Ekserji Maliyetleri: Teorik Bir İnceleme. Can, A.V ve Küçüker, M. (Ed.), *Maliyet ve Yönetim Muhasebesinde Seçme Konular – 2 (1. Baskı, s.72-85) içinde*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Küçüker, M. (2020). Çevre Muhasebesi Alanında Türkiye’de Yapılan Lisansüstü Tezler Üzerine Bir Değerlendirme, Can, A.V. (Ed), *Çevre Muhasebesi, Sürdürülebilirlik ve Entegre Raporlama (1. Baskı, s. 25-49) içinde*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- McKenzie, S. (2004). Social Sustainability: Towards Some Definitions, *Hawke Research Institute Working Paper Series*, 27.
- Mehmood, U. (2023). Environmental Sustainability Through Renewable Energy and Banking Sector Development: Policy Implications For N-11 Countries, *Environmental Science And Pollution Research*, 30, 22.296–22.304.
- Moufty, S., Al-Najjar, B. ve İbrahim, A. (2022). Communications of Sustainability Practices in The Banking Sector: Evidence From Cross-Country Analysis. *International Journal of Finance & Economics*, 1-27.
- Oruç, M. (2020). Entegre Raporlama ve Sürdürülebilirlik Raporlaması: Karşılaştırmalı Analizi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Nevşehir
- Özerhan, Y., ve Sultanoğlu, B. (2018). Sürdürülebilirlik Raporu Kapsamında Çevresel Bilgilerin Raporlanması ve Güvence Denetimi. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 53, 55-76
- Ruckelshaus, W., D. (1989). Toward a Sustainable World. *Scientific American*, 261(3) 66-85.
- Savaş, A. B. (2022). Enerji Muhasebesinde GRI 302 Enerji Raporlama Standardının Rolü: BIST Sürdürülebilirlik Endeksindeki Şirketlerin Raporları Üzerinde Bir Araştırma. *Alanya Akademik Bakış*, 6(3) ,3043-3068.
- Şeker, Y. ve Atasel, O.Y. (2021). Firmaların Çevresel Sürdürülebilirlik Değerleri ve Kurumsal Yönetim Derecelendirme Notu: BIST Kurumsal Yönetim Endeksi’nde Bir Araştırma. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(39), 723-761.

- Tanç, Ş. G. (2019). Kurumsal Sürdürülebilirlik Faaliyetlerinin Firma Değeri Üzerine Etkisi: BİST 100 Örneği, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11(3), 2076-2083.
- Tutkavul, K. (2020). Kurumsal Sürdürülebilirlik Bağlamında Sürdürülebilirlik Raporları Ve Sürdürülebilirlik Performansının Ölçümü: Arçelik A.Ş.'de Bir Uygulama, *Mali Çözüm Dergisi*, 30(158), 141-169.
- Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (2022). Sorumlu Yatırımcılık / ESG Perspektifinden Sürdürülebilirlik ve Kuruluşlar İçin Genel Bir Çerçeve.
- Vargün Hakan. (2020) Sürdürülebilirlik Raporları ve Kurumsal Yönetim Raporlarının İşletme Performansının Değerlendirilmesinde Birlikte Kullanılabilirliği, Can, A.V. (Ed), *Çevre Muhasebesi, Sürdürülebilirlik ve Entegre Raporlama (1. Baskı, s. 343-371) içinde*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yöndemli, S. Ö. (2022). Entegre Raporlama Kapsamında Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri: İmalat Sektöründe Bir Araştırma, *19. Uluslararası Muhasebe Konferansı Bildiriler Kitabı*, Eskişehir, 177-182.
- Zhixia, C. , Hossen, M.M. ve Begum, M. (2018). Green Banking for Environmental Sustainability- Present Status And Future Agenda: Experience From Bangladesh, *Asian Economic And Financial Review*, 8 (5), 571-585.